

Ioana Bot

Reforma universitară europeană

Zece locuri comune, consecutive Declarației de la Bologna

1. Reforma universitară europeană, decisă prin Declarația de la Bologna ("reforma Bologna"), ține piept în mod mai eficient (decît sistemul european-tradițional) presiunii universităților americane pe piața mondială a ofertelor academice.

Într-adevăr, aceasta a fost una dintre justificările majore ale adoptării Declarației și trecerii la reformă. Deocamdată, nu se cunosc studii care să aprecieze rezultatele obținute după reformă, în competiția cu universitățile americane. Văzut "de la firul ierbii", adică din sala de curs, raportul dintre "noi, europenii" și "ei, americanii" nu pare să se fi schimbat deloc. Iar mișcările universitare protestatatoare franceze, germane sau italiene, din ultimii doi-patru ani, nu vorbesc în nici un caz despre o încredere (a participanților) în eficiența noului sistem.

2. Acest sistem de organizare a învățămîntului este mai adecvat unor universități pe model antreprenorial (private, bazate pe fonduri atrase prin colaborarea cu mediul de afaceri și industrial de performanță).

Tot ce se poate: experiența nord-americană pare să încline în acest sens. Dar atunci, ceea ce se cere reformat e un ansamblu enorm de practici culturale de veche tradiție europeană, care justifică și privilegiază universitatea "de tip humboldtian", dedicată cercetării avansate, reflecției libere, non-dependente de piață. Desigur că — subfinanțate endemic (pentru că finanțate de către stat, cel mai adesea) — universitățile europene caută acum să atragă investiții ale mediilor economice atractive. La vreme de criză, situația se complică și mai mult.

Ceea ce era (la americani) o tradiție a colaborării cu un mediu de afaceri privat și prosper riscă să devină (la europeni) o supunere la dictatul imediat al unei economii cu obiective pe termen scurt (gen: "produceți-mi 1000 de ingineri electroniști la anul, că de altfel o să avem nevoie, și vă dăm banii să o faceți!"). Rezultatul va fi o universitate lipsită de viziune și de construcții științifice și etice durabile, din care pot dispărea filierele neinteresante pentru mediul economic (studiul limbilor moarte, istoria artelor...). Un soi de concretizare "slabă", circumstanțială, a modelului antreprenorial american.

3. Absolvenții acestui sistem universitar sînt mai bine pregătiți pentru performanța științifică (cercetare de vîrf, studii avansate ulterioare etc.).

Nu. Dacă reforma Bologna înseamnă structurarea curriculei în faimosul de-acum 3L2M3D (3 ani de licență, 2 de master, 3 de doctorat), iar regândirea conținutului cursurilor se face, înainte de orice, în funcție de cererea pieței și forței ei de muncă, atunci trebuie să fim de acord că a) numărul anilor de studiu nu este o garanție a excelenței ei, b) perioada doctoratului este prea scurtă pentru o formare adecvată de nivel avansat, c) principalul motor al performanței științifice nefiind cererea imediată a pieței ei, formarea pentru cercetare fundamentală nu este încurajată de noul sistem. De fapt, deocamdată e greu de apreciat relația dintre restructurarea procesului (de învățămînt) și ameliorarea conținuturilor specifice (o predare "mai bună" a cutărilor discipline). Cu alte cuvinte, "școala serioasă" se putea face și în sistemul vechi, totul depinde (oricînd) de calitatea profesorilor, a predării, a eticii implicate.

4. Absolvenții acestui sistem universitar se încadrează mai ușor pe piața a muncii.

Da și nu. Absolvenții ciclului prim, de trei ani (cel mai adesea, atîta durează studiile pentru o licență), își găsesc, poate, mai repede de lucru, pentru că pot aspira aproape exclusiv la joburi lipsite de putere de decizie, precare și slab plătite. Asemenea posturi au fost întotdeauna mai numeroase pe piața a muncii. Absolvenții cu licență nu mai sînt, de-acum, supra-calificați pentru ele. Pentru joburi mai complexe, e nevoie de continuarea parcursului de studii (master, studii aprofundate, doctorat sau alte cursuri calificante)... Pînă la un număr de ani egal celui necesar în sistemul anterior, pentru a accede la aceleași posturi (profesor de liceu, medic, inginer, analist, specialist în IT etc.).

5. Sistemul Bologna încurajează precariatul profesional al tinerilor angajați pe piața a muncii.

Nu: doar îi reduce aura de amenințător și de ratare. Sistemul permite studentului întreruperea studiilor cînd dorește și reluarea lor, după perioade mai lungi sau mai scurte de viață personală "în afara universității". Flexibilitatea sistemului vizează adaptarea lui la meandrele unei existențe individuale, în care neîncheierea studiilor este pandantul academic al unei precarități a proiectului existențial personal. Noutatea ar fi că nici unul, nici altul nu mai sînt, "în mod oficial", sancționate. E ca și cum ai deculpabiliza "neisprăvitul": se poate! (Unii spun că e chiar cool...)

6. Diplomele obținute în acest sistem sînt recunoscute mai lesne de alte universități și care au adoptat sistemul.

Da și nu. Aplicarea reformei Bologna neînsemnînd uniformizarea sistemelor universitare de diplomare pe plan european, problema recunoașterii diplomelor străine de către universități și de stat (reamintesc că majoritatea universităților europene sînt instituții de stat) rămîne, ca și pînă acum, la latitudinea acordurilor bilaterale între state naționale. Compatibilitatea (similaritatea, echivalența) parcursurilor de studii poate facilita această recunoaștere, dar nu o antrenează în mod automat. Cît despre universitățile private (foarte puține în Europa, majoritare în America), de cele mai multe ori acestea recunosc "ce diplome vor ele", în funcție de criteriile extrem de diverse — și, foarte frecvent, în funcție de competențele dovedite efectiv de către student, indiferent de universitatea unde a studiat.

7. Adoptarea sistemului Bologna va reduce sensibil, în anii următori, hemoragia de creiere europene (supradotate) către instituții de învățămînt și cercetare din SUA.

Să nu ne amăgim. Dacă studiile efectuate în ultimele decenii dovedesc că este nevoie de măsuri radicale pentru a opri acest exod, totuși specialiștii foarte buni și studenții hiperdotați și nu aleg calea continentului nord-american în primul rând datorită curriculumului universitar de acolo, ci a atractivității unui sistem academic mult mai bine finanțat, descentralizat, lipsit de structuri gerontocratice, mai mobil și mai dispus să investească în cercetare fundamentală, inclusiv în domenii care nu sunt imediat conectabile profitului economic. Universitățile europene continuă să fie deficitare în aceste domenii, iar inițiativele de a reforma cercetarea universitară (v. cazul recent al Franței) sunt cel puțin discutabile.

8. Reforma Bologna este un eșec, trebuie schimbată radical sau trebuie revenit la structurile abandonate necugetat.

Este ceea ce spun mulți dintre liderii mișcărilor protestatice universitare din ultimii ani, în Europa occidentală. Chiar și universitarii calificați ca "experți în reformă" recunosc că noul sistem este extrem de puțin flexibil, că reajustarea lui din mers recurge mai degrabă la soluții de avarie decât la directive salvatoare pe termen lung. Dar acum, în contextul economic actual, costurile unei noi reforme (sau restaurații?) sunt inadmisibile și inimaginabile.

9. Reforma Bologna este rezultatul unei reflecții profunde a factorilor de decizie din învățământul superior european asupra necesității modernizării universităților bătrânului continent, pentru a face față provocărilor prezentului.

S-ar putea să fi început astfel: ca o reflecție, cu toate complexitățile, imponderabilele și nerezolvabilele implicate de "actul reflecției". Dar în aplicarea ei de sus în jos, cu impoziții ministeriale etc., percepția în mediile universitare a fost a unei restructurări obligate, justificate prin "așa ne cere UE" (folosit nu numai în spațiul mioritic, de data asta), în care modificarea legislativă preceda actul reflexiv, dacă nu chiar îl suspenda (cel mai adesea). Universitarii nu s-au simțit părtași la reformă, ci au îndurat aplicarea ei. Consecința cea mai periculoasă este că ei o simt, în continuare, ca pe un corp străin, ca pe o creație a unor "birocrați de Bruxelles", a unor activiști și cadre de conducere din managementul universitar.

10. Reforma Bologna conduce la o masificare mai ușoară a învățământului superior, ceea ce este de dorit, pentru creșterea nivelului de pregătire profesională al societății în întregul său.

Să fim prudenți. Cantitatea nu este nicăieri, în sine, o garanție a calității. O universitate care să fie, deopotrivă, o școală superioară pentru masele largi și o instituție a elitelor științifice e o himeră: neputând să asume ambele atribuții simultan, ea riscă să nu o mai îndeplinească pe nici una. Regândind universitatea ca școală postliceală rapid profesionalizantă, componenta ei elitistă se pierde; iar dacă bunăstarea cotidiană e asigurată de eficiența unei clase medii bine pregătite în meserii dintre cele mai diverse, în schimb, marile progrese științifice, tehnologice, culturale, trebuie așteptate exclusiv din partea elitelor intelectuale. Lărgirea accesului la învățământ este un deziderat firesc, dar el nu trebuie confundat demagogic cu creșterea calității respectivului învățământ.

...Și o legendă academică

Asemenea legendelor urbane, și acestea circulă (în mediile universitare), fiind mai mult decât un zvon neconfirmat și mai puțin decât o realitate indiscutabilă; ele exprimă, îndeobște, temeri și intuiții confuze dar, în fragilitatea lor, reușesc să numească, prin poveste, ceva "de nespus". Cea cu care vreau să închei aceste comentarii despre reforma Bologna se tot face auzită, la reuniuni universitare internaționale, în ultimii 10 ani. Ea spune că, dintru început, inițiatorii reformei nu au dorit să amelioreze un sistem de învățământ superior, ci, dimpotrivă, să scoată pe piață tineri absolvenți insuficient pregătiți (în doar trei ani de studii), care să mai necesite un parcurs formativ pentru a deveni adevărați specialiști, și astfel să aibă acces mai întâi doar la locuri de muncă pe durată limitată, cu salarii mici. Asemenea noii generații, pregătite "precar" nu ar constitui o amenințare la adresa bătrânilor — mai ales a generației născute după război, baby-boomerii cei mulți, care acum se apropie de pensie și a căror menținere pe posturi (inclusiv prin creșterea vârstei de pensionare) este mai puțin în costisitoare pentru economiile amenințate de (intrate în) criză. Cei care au gândit, decis și aplicat "reforma Bologna" aparțin, într-o covârșitoare majoritate, generației baby-boom ei înșiși...

Published 2010-07-01

Original in Romanian

Contribution by Dilema veche

First published in *Dilema veche* 290 (2009) (Romanian version)

(c) Ioana Bot / Dilema veche

(c) Eurozine